

El diumenge que ve, 27 d'abril, hi ha eleccions presidencials a l'Argentina. La tercera economia llatinoamericana fa front al quart any de crisi amb més de la meitat de la població que viu en condicions de pobresa i un 21% de la força de treball a l'atur. Una situació no gens fàcil per als empresaris que en els anys noranta van decidir iniciar l'aventura argentina. Alguns s'han retirat i els que queden s'hauran d'adaptar a unes noves normes del joc.

Argentina, després de tocar fons

Han passat setze mesos de la caiguda del conservador Fernando de la Rúa. Aquell fatídic 20 de desembre del 2001, les classes mitjanes de les ciutats van sortir al carrer, amb les cassoles a la mà per protestar pel *corralito* bancari en una Argentina que arribava a la fi de la convertibilitat –que durant deu anys havia mantingut la paritat canviària entre el peso i el dòlar– i que s'aproximava a la suspensió de pagaments amb els organismes financers internacionals.

Aquelles imatges, tan conegudes com la cassolada argentina, van recórrer el món i van posar en evidència la greu crisi econòmica i política per la qual passava, i encara passa, aquest país. El mateix dia hi va haver vint morts per la repressió policial que va actuar contra la gent que es manifestava a la històrica Plaza de Mayo per demanar la dimissió del president. De la Rúa havia arribat al poder en aliança amb altres partits com una força de centreesquerra i va deixar

el seu mandat a mig camí per les clares mancances al capdavant del Govern. Aquell final d'any del 2001, el país va tenir quatre presidents provisionals en una setmana, fins que el Parlament va elegir l'actual mandatari Eduardo Duhalde, gran enemic històric de l'ex-president Carlos Menem, pare del model econòmic neoliberal instaurat al país en la dècada dels noranta.

Així doncs, aquest 27 d'abril, per primera vegada des de l'any 1999, els argentins tindran l'oportunitat d'elegir el futur president. Sembla clar que, si bé Duhalde va calmar i pacificar el país en el pitjor moment de la crisi, deixa, de totes maneres, una clara i pesada herència de qüestions pendents que haurà de resoldre el pròxim mandatari democràtic.

Des del retorn de la democràcia, després de la derrota de la guerra de les Malvines, han passat vint anys durant els quals s'ha retornat ben poc al poble argentí. En tot aquest temps hi ha hagut al capdavant del país dirigents corruptes i incapaçs de governar, enquistats en les diverses esferes de l'estat –com en altres països de Llatinoamèrica– que no han volgut o sabut impulsar mesures en benefici de la gent i que, contràriament al que s'esperava, s'han enriquit al llarg d'aquests anys, mentre l'Argentina s'arruïnava fins a situar el 51% de la població per sota del límit de la pobresa. Durant tres dècades ha crescut el deute extern de manera alarmant i paraules com hiperinflació, devaluació, atur, dèficit, risc, país, inseguretat i recessió han començat a ser familiars a les orelles de les noves generacions d'argentins.

Enfront d'aquests nous comicis, els polítics es preocupen per captar i convèncer un electorat que els observa amb molt poc interès i que està convençut que

res no els canviarà gaire després del pròxim 25 de maig, dia en què les noves autoritats ocuparan els càrrecs.

L'herència de Duhalde. El president sortint, Eduardo Duhalde, va ordenar *pesificar* els dipòsits en dòlars de la ciutadania que hi havia als bancs, i després d'una devaluació amb alt nivell d'improvisació —després de deu anys de vigència de la paritat 1 peso, 1 dòlar—, va aconseguir a mitjan any passat apai-vagar, almenys en part, l'ebullició social als carrers amb el llançament de l'anomenat pla Jefes y Jefas del Hogar —un pla de subsidis per a aturats que ben just arriben als escassos 30 euros al mes— i amb la negociació permanent amb un sector dels líders de piquets perquè disminuïssin les protestes amb vista als pròxims comicis. Així és com es troba ara l'Argentina, pocs dies abans de les noves eleccions.

Mentre continua la suspensió de pagaments, queda per al pròxim president

una llarga llista de temes pendents: la renegociació del deute extern i de les tarifes de les empreses de serveis privatitzades, així com la devolució dels dipòsits en dòlars, la reducció de l'atur i l'enorme deute social. La inseguretats als carrers encara continua sent tota una realitat però ha disminuït el mal humor social que regnava en els primers mesos del 2002. Hi ha qui es resigna definitivament, la classe mitjana intenta adaptar-se a noves formes de vida perquè la davallada del seu poder adquisitiu ha estat abrupta, però tothom coincideix a pensar que ara cal esperar al pròxim govern per veure com s'encarrilen les coses.

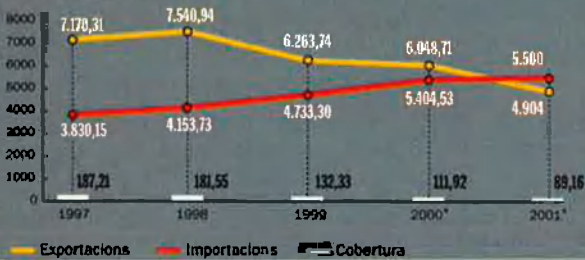
En el marc urbà, les protestes i mobilitzacions ja són del tot familiars i fins als barris més selectes de la ciutat els ciutadans ja s'han acostumat a veure cada nit vagabunds que regiren les escombraries, que dormen a les entrades dels edificis i que intenten guanyar-se el pa diari. L'enorme endeutament extern del

país és un dels aspectes vitals per entendre algunes de les raons que han dut l'Argentina a ser un estat fos. Tant és així que la IEO (l'Oficina d'Avaluació Independent del Fons Monetari Internacional) investigarà l'actuació i avaluarà la responsabilitat de l'FMI durant la crisi financera argentina. Els funcionaris visitaran el país durant el mes de juny.

Segons explica un exfuncionari, durant anys els préstecs van servir per cobrir el dèficit de la despesa pública del Govern menemià. "Els ens deien: els nostres clients, tenidors de bons de deute extern, estan molt entusiasmats amb el país. Els argentins han d'arreglar les seves finances de la manera que sigui i l'FMI, el Banc Mundial i el Banc Interamericà de Desenvolupament (BID) han de cobrir els forats fiscals. Sorties de la reunió, demanaves l'ajustament, i llavors els bancs prestaven diners al país. És clar, era una droga molt difícil de contrarestar." Mentrestant, el deute extern argentí va passar de 62.000 milions

Fluxos comercials anuals entre la UE i Argentina

En milions d'euros

*Dades provisionals

Font: Eurostat

Tipus de canvi real del peso amb l'euro utilitzant l'IPC

Dades de 2002

Font: Secretaria de Política Econòmica, amb informació de l'INDEX, FMI i The Economist

Carlos Menem i Néstor Kirchner són dos dels candidats a les pròximes eleccions. La contesa electoral no ha aixecat molta expectació en una societat molt colpejada per la crisi econòmica.

de dòlars al 1992 a 142.000 milions cap a la fi del 1998.

Els candidats. Els candidats que tenen possibilitats de succeir Duhalde en el poder són quatre, els quals, segons les

enquestes, mostren uns resultats molt igualats. Això fa predir als analistes una possible segona volta electoral. En aquestes eleccions, doncs, es presenta l'expresident Carlos Menem, que vol tornar al poder; el candidat del Govern, Néstor Kirchner, procedent de la regió de la Patagònia; la diputada del partit de centreesquerra ARI, Elisa Carrió, famosa per tot el seu treball en la investigació de rentat de diners en el país i per les denúncies de corrupció; i l'exgovernador de San Luis, Rodríguez Saá, president per una setmana i conegut per l'ovació que va rebre del Congrés quan va declarar la suspensió de pagaments als organismes de l'FMI al desembre del 2001.

Les restriccions econòmiques que pateix l'Argentina—desplomament de l'activitat econòmica, dòlar car, atur altíssim, caiguda del salari real, alt endeutament—actuen com a dic de contenció per retallar les diferències en les propostes d'uns candidats i altres. El retorn a la convertibilitat o a la dolarització, temes ben calents de l'agenda política mesos enrere, han desaparegut de l'escena política actual. Ni els que s'havien aventurat a parlar de tornar a mans de l'estat els serveis públics no defensen avui aquestes posicions. I pel que fa al tema canviar, hi ha una particularitat: cap candidat planteja tornar al canvi fix. Ni tan sols Carlos Menem.

Amb aquest últim govern s'han afavorit exclusivament els sectors de l'economia lligats a l'exportació, la substitució d'importacions i el turisme. Els costos laborals també s'han reduït perquè hi ha hagut inflació, però no han augmentat els salaris. Segons l'economista Ernesto Kritz, ni tan sols els sectors que han aconseguit avantatges comparatius amb la devaluació poden dir avui que són competius en l'àmbit internacional. Un estudi demostra que el major guany dels sectors que van poder recuperar mercat sobre la base de la substitució d'importacions ho van fer gràcies a la baixa en els seus costos laborals i no pas en la millora en la productivitat.

Des del març del 2002 fins ara, l'activitat econòmica ha crescut un 2,9%. Aquesta recuperació ha estat liderada pels sectors més beneficiats per la devaluació: branques com la tèxtil i metal-

mecànica expliquen la causa del creixement del producte industrial gràcies, sobretot, a la substitució d'importacions. Així, per exemple, moltes de les inversions dels Països Catalans dedicades a sectors financers i a importació de productes europeus es van anul·lar en els últims dotze mesos. El discurs del poder empresarial i del Govern sosté que l'economia es troba al començament d'un cicle de creixement que comportarà una millora dels greus desequilibris socials. Però, segons argumenta Kritz, "que l'augment de la producció comporti disminució de l'atur i de la pobresa depèn de quines siguin les fonts de guany de la competitivitat". I fins ara, la font bàsica quasi excloent ha estat la baixa extraordinària de cost laboral unitari, que ha disminuït gairebé un 50%. Un exemple són els supermercats, on la caiguda de vendes reals del 32% s'ha compensat amb una caiguda del cost laboral per pes venut del 26%.

Els inversors dels noranta. Què ha passat amb les inversions dels Països Catalans que van arribar a la fi dels anys noranta? Darrere de les inversions de les grans corporacions empresarials com Telefónica, Repsol i Gas Natural, van arribar a l'Argentina petits inversors, però pocs van fer-ho amb la intenció d'ubicar-hi les seves empreses, sinó més aviat companyies exportadores que van venir a equipar filials només comercials. Segons Enric Besalduch, director de la delegació argentina del Copca (Consorci de promoció comercial adscrit a la Generalitat de Catalunya), "les inversions catalanes a l'Argentina, després de la devaluació, es troben en un moment de transició política, s'acomoden a les noves normes de joc i esperen, de moment, com serà la situació al 2003, per la qual cosa són cauts i no fan més inversions".

"Estem veient qui serà la persona que prengui el comandament del país -continua Besalduch des del seu despatx al barri de San Telmo, en el nucli antic de Buenos Aires-, a l'espera de veure qui serà la persona que assumeixi la presidència. Hi ha hagut empreses comercials, no productives, que es dedicaven a la importació i exportació de productes

que funcionen en la casa matriu, però que ara, atès el preu del dòlar, aquí ja no tenen res a fer i s'han retirat."

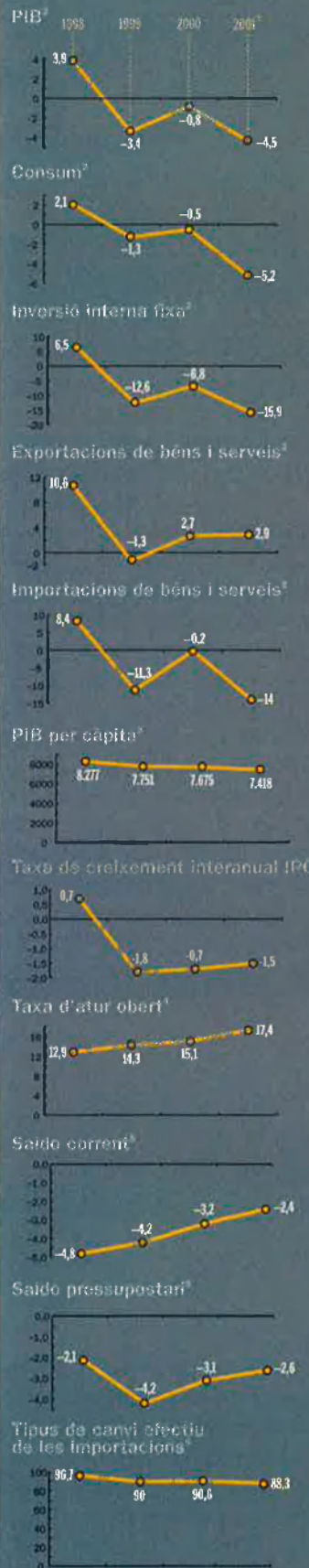
El Copca té com a funció ajudar les empreses catalanes a sortir a l'exterior per consolidar i diversificar els mercats on hi ha aquestes empreses. Actualment treballen per introduir en el mercat argentí productes destinats al sector agrícola i en la promoció de productes argentins en fires internacionals que es fan a Barcelona.

Recuperar el mercat intern. Enric Besalduch sosté que "les empreses semiproductives, que tenien el 30% de la seva producció a l'Argentina, han de fer un canvi per adaptar les plantes de fabricació que hi ha al país per produir al màxim possible amb matèria primera argentina, per ser competitius en el mercat intern i així poder, des d'aquí, arribar a altres països del Mercosur (el Brasil, l'Argentina, el Paraguai, l'Uruguai i Xile) o de la Comunitat Andina (Bolívia, Colòmbia, l'Equador, Perú i Veneçuela)". Amb la victòria de Luiz Inácio Lula da Silva, el soci fort de l'Argentina, el Brasil, pren el comandament per intentar que Mercosur sigui alguna cosa per al que en principi es va crear: no una simple zona de lliure comerç entre els països socis, sinó una unió duanera que pugui negociar amb els diversos blocs econòmics del món. "Veurem com repercuteix aquesta unió en les inversions estrangeres."

"Latinoamèrica és el primer lloc on espanyols i catalans, potser per història, devien venir a invertir. És el mercat natural de l'estat espanyol, per cultura, idioma i també, sens dubte, per costums. No tenen res a veure els costums de Latinoamèrica amb els d'Alemanya. Els productes que es puguin introduir aquí sempre seran molt més ben rebuts que en altres llocs", afegeix el delegat del Copca.

Una cosa està clara: en els anys noranta, l'Argentina era una destinació d'empreses de producte. També ho era d'inversions, però sobretot d'empreses de serveis i petites i mitjanes empreses de producte. "És clar - afirma Besalduch-, en la dècada passada hi havia la paritat d'1 a 1 i els interessava més in-

Principals variables macroeconòmiques d'Argentina

Font: CEPAL, FMI i Banco Central de la República d'Argentina. Gràfic: WANESSA PRIETO

1. Xifres preliminaris 2. Taxes anuals de variació sobre la base de pesos a preus constants de 1993 3. A preus constants de 1993 4. En percentatge de la població econòmicament activa (àrees urbanes) 5. En percentatge del PIB 6. Índex de 1995 = 100; augment = depreciació

UN ESTAT FOS

Durant l'any 2001, mentre l'Argentina s'acostava a la suspensió de pagaments amb els organismes internacionals, milers de milions d'euros es van escapolir del país per resguardar els capitals a l'estranger, amb la qual cosa es va accentuar el procés de descapitalització, que, de fet, ja es donava des de temps enre-

re: entre el 1992 i el 2001, la fuga de capital a l'Argentina sumava més de 60.000 milions de dòlars. Aquest va ser el pas previ del *corralito* financer (a través del qual el Govern argentí va retenir els dipòsits de la població en els bancs, sense donar la possibilitat de recuperar-los). La forta i marcada recessió econòmica va fer que els diversos estats (el nacional, els provincials i els municipals) veiessin com queia abruptament la recaptació. El mercat va quedar sec de pesos, literalment, i quasi no hi havia liquiditat. Gairebé no hi havia diners per a despeses en educació, salut, assistència social i tampoc per a la paga de salaris dels treballadors de l'administració pública. Enfront d'aquesta situació van néixer els *lecops* (bo emès pel Govern nacional de l'Argentina), *patacones* (bo emès pel govern de la província de Buenos Aires) i altres bons emesos per altres províncies amb compromisos del Tresor Públic de pagar aquestes lletres a un, dos o més anys. Aquesta emissió de "moneda" significava inflació encoberta i va ser l'escenari previ a la fi del pla econòmic de convertibilitat i la renúncia de l'expresident De la Rúa. Avui dia la gent encara els usa per a anar al supermercat, per pagar els impostos o per comprar a les botigues. En aquesta Argentina surrealista es poden tenir a la butxaca pesos, *lecops*, *patacones* mentre alguns comerços i restaurants, sense dubtar-lo, accepten dòlars. E. R.

roduir el producte que fabricar-lo aquí al país. En aquests moments tot ha canviat i hi ha d'haver un canvi de mentalitat, sobretot del teixit empresarial català. Ja no es pot venir aquí amb un producte acabat, sempre que no tingui un alt valor afegit, i que no es produeixi a l'Argentina. Per això crec que l'empresari català ha de començar a canviar les seves tendències, ha d'identificar les oportunitats que s'ofereixen. Però ha de venir a invertir a l'Argentina, muntar les plantes aquí o fer una aliança d'empreses perquè els seus productes puguin tenir entrada."

Les presses mai no són bones.

Manuel Marín és consultor, treballa com a coordinador executiu de l'empresa Delta a l'Argentina i és membre també del Grec (Grup d'empresaris catalans al país). Marín coincideix amb el delegat del Copca i també afirma que "la petita i mitjana empresa no s'ha donat el temps suficient per veure com evolucionava la situació i se n'ha anat". Per a aquest consultor, és evident que quan es produeix una devaluació es generen oportunitats, com en qualsevol crisi profunda. Es genera un tipus de canvi per incentivar les exportacions. "En aquest moment, les empreses catalanes que hi havia instal·lades aquí podrien haver aportat aquest *know how* d'exportació que ells sí que tenen, juntament amb aquesta petita cultura de multinacional per haver-se instal·lat aquí. I des de l'Argentina es podria fer una altra plataforma per obrir nous mercats o anar a l'estat espanyol amb productes fets a l'Argentina. Al meu parer no ho van saber fer. Si les empreses haguessin tingut una mentalitat real de multinacional, l'experiència d'haver passat per una altra devaluació, no haurien emprès una retirada tan dràstica com la que van fer l'any passat. Una empresa multinacional produeix on més li interessa produir, no produeix només a casa per poder exportar, distribuir i comercialitzar a Llatinoamèrica i, a més, sota la condició que 'si no ho puc fer, me'n vaig'."

Les crítiques afirmacions de Marín expliquen part del fenomen que es va donar a la fi dels anys noranta. Les empreses que van arribar a l'Argentina no

Amb l'abandó de la paritat peso-dòlar i la devaluació del peso a principis del 2002, amb una pèrdua del 28% del seu valor, les classes mitjanes han vist molt reduït el seu poder adquisitiu.

eren multinacionals fermes, sinó companyies exportadores amb voluntat d'equipar només filials comercials. Al voltant del Grec l'any passat hi havia 250 membres, i avui només són 70, amb l'amenaça de més baixes. Aquesta xifra demostra la quantitat de capitals que van abandonar el país en els últims mesos. Marín pensa que no hi va haver empreses en condicions de poder analitzar des d'una perspectiva de resistència una situació de crisi, per tant, no han pogut estudiar les moltíssimes oportunitats que es van produir l'any 2002 i que ara segueixen vigents i hi seguiran en el futur.

Dubtes i interrogants. Algunes de les empreses que s'han quedat al país han vist com queien els seus ingressos en un 30% amb la devaluació, i encara així aposten per mantenir l'activitat perquè es tracten de negocis que, segons es preveu, s'han de recuperar a mitjà termini. Moltes s'han ajustat i creuen que els habituals i elevats hàbits de consum dels argentins provocaran una estirada en el futur. Creuen que a poc a poc l'economia s'està recuperant, però tenen seriosos dubtes de si en el pla polític s'aconseguirà recuperar la confiança de la societat cap a unes institucions completament desacreditades. Fora de micròfon, altres empresaris consideren que quan en una societat no es compleix el contracte és difícil refundar-la, i les pròximes eleccions no donen raons objectives per aclarir el panorama polític.

Alguns d'aquests empresaris que van venir a remolc de les grans empreses diuen que aquestes estan instal·lades a l'Argentina i que allí continuaran. Creuen que l'estat espanyol ha demostrat voluntat de permanència perquè no són inversions especulatives. Molt diferents de les dels EUA, per cert, perquè aquestes es guien pels índexs de cotització, i si cal, abaixen les persianes i se'n van. Des de la seva oficina al barri de Recoleta, també a Buenos Aires, Manuel Marín, que ja havia viscut en els anys setanta i vuitanta a la ciutat, té un gran afecte per aquest país, i creu que "l'Argentina és cíclica, amb moments bons i dolents. Una cultura no es canvia d'un moment a l'altre. Cada set anys

tornem sempre a l'origen del problema i si bé aquest és un país ric i ho resisteix tot, en algun moment arribarà algú que se'n cansarà i farà un bon cop de puny damunt la taula. I si pica fort, que piqui bé, perquè llavors potser sí que canviaran les coses".

Ens quedem. Entre els que van apostar per quedar-se en aquest país es coincideix en la idea que la petita i la mitjana empresa és la que crea aquest entramat sobre el qual es poden consolidar les tres potes perquè hi hagi una democràcia real: bona economia, salut i educació, perquè hi hagi un cercle virtuós. És a aquests tres punts on cal que arribin les inversions i la competència, perquè és precisament la competència la que permet exportar. No obstant això, més enllà de la falta de cultura d'exportació que regna a l'Argentina, les barreres aranzelàries i paraaranzelàries que imposen els EUA i la Unió Europea són les que dificulten l'èxit de l'augment de les exportacions.

El Grec a Buenos Aires creu que el pla de convertibilitat va servir per frenar la hiperinflació i per trobar un marc de previsió que va portar regles de joc, inversions i desenvolupament. "L'error és que en un cert moment s'hagués hagut de passar progressivament del règim canviari de paritat fixa a un de paritat flotant. Al 1994, abans de l'efecte tequila que va patir Mèxic (amb una forta devaluació de la seva moneda i retirada de capitals estrangers), s'hagués pogut fer, però no es va fer, llavors, més tard, la convertibilitat ja va resultar artificial perquè el dèficit públic va fer que es desnivellés aquesta experiència. Quan es manté artificialment un tipus de canvi, salta, i quan salta, salta pels núvols", reafirma Marín, el qual, no obstant això, es guarda per al final un alt grau d'optimisme: "En aquest moment s'estan fent inversions de capitals anglesos i francesos al país en productes alimentaris i de vinyes de quantitats molt elevades. També és cert, però, que avui ningú pot pensar amb l'Argentina per a inversions financeres perquè se'n desconeixen els rendiments."

Eduardo Román

Enric Besalduch, director de la delegació argentina del Copca (a dalt) i Manuel Marín, coordinador executiu de l'empresa Delta, creuen que la retirada d'alguns inversors ha estat prematura.